

УДК 316.1
П78

**Рекомендовано до друку вченою радою факультету соціології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол №7 від 27 січня 2021 року)**

П78 Проблеми розвитку соціологічної теорії: Концептуальні стратегії дослідження соціальних наслідків пандемії COVID-19. Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Концептуальні стратегії дослідження соціальних наслідків пандемії COVID-19», 18–19 грудня 2020 р. (м. Київ) / Наукове видання / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології [за ред. д.соц.н. Людмили Малес, д.соц.н. Юрія Савельєва, к.соц.н. Олексія Боровського та к.соц.н. Ірини Набруско]. – К.: «Наукова столиця», 2021. – 154 с.
ISBN 978-617-7649-35-8

У збірці представлено наукові доповіді учасників XVII Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Концептуальні стратегії дослідження соціальних наслідків пандемії COVID-19» (м. Київ, 18–19 грудня 2020 року).

Для наукових працівників, аспірантів, викладачів і студентів, які навчаються за спеціальністю «Соціологія», а також усіх, хто цікавиться питаннями розвитку сучасної соціологічної науки.

Статті, вміщені в збірці, друкуються в авторській редакції.

ISBN 978-617-7649-35-8

© Факультет соціології Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка, 2021

© Інститут соціології Національної
академії наук України, 2021

© Соціологічна асоціація України, 2021

СЕКЦІЯ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ ПЛЮРАЛІЗМ ТА ІННОВАЦІЙНІ ДОСЛІДНИЦЬКІ СТРАТЕГІЇ В СОЦІОЛОГІЇ

Бевзенко Любов

ПАРАДИГМА СКЛАДНОСТІ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА
ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН, СПРОВОКОВАНИХ
ПАНДЕМІЄЮ COVID-19.....78

Гресь Катерина, Шелухін Володимир

ПОСТКОЛОНІАЛЬНІ ВИМІРИ МОВНОЇ СТІЙКОСТІ 81

Нехаєнко Оксана

ФІГУРАТИВНА СОЦІОЛОГІЯ В ДОСЛІДЖЕННІ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН 83

Петренко-Лисак Алла

ОПРОСТОРОВЛЕНИЙ ЧАС ПАНДЕМІЧНОГО КАРАНТИНУ 85

Суська Ольга

ІНТЕРІОРИЗАЦІЯ «ПРОБЛЕМИ ЧАСУ» В ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ У
МЕРЕЖЕВОМУ ТА МЕДІАПРОСТОРІ 86

Настояща Катерина

ОСНОВНІ ФАКТОРИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЖИТТЄВИЙ СТИЛІВ 89

Настояща Катерина

КУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ НАСЕЛЕННЯ МІСТА КИЄВА І КИЇВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ (НА ОСНОВІ КОМПЛЕКСНОГО СОЦІОЛОГІЧНОГО РЕЗУЛЬТАТІВ
ДОСЛІДЖЕННЯ). 91

Безрукова Ольга

ЕЛЕКТОРАЛЬНА АКТИВНІСТЬ НА МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ 2020 РОКУ
В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ 93

Малес Людмила

ПОРЯДОК ДЕННИЙ ДИСКУРСУ ІСТОРІЇ ХХ СТОЛІТТЯ В МЕДІА: ДОСВІД
МІЖНАРОДНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ 96

Резнік Володимир

ОРІЄНТУВАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ В СТРУКТУРІ ТЕОРЕТИЧНИХ
ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПРОГРАМ.....97

Мельніков Андрій

ТЕОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКСЕЛЕРАЦІЇ ЯК НОВІТНІЙ НАПРЯМ ДОСЛІДЖЕНЬ
СУСПІЛЬНИХ ЗМІН.....99

Паращевін Максим

СУЧАСНІ СУСПІЛЬСТВА МІЖ МОДЕРНОМ ТА АРХАЇКОЮ 101

Резнік Володимир

---

*доктор соціологічних наук, завідувач відділу історії та теорії соціології,
Інститут соціології Національної академії наук України, Київ*

ОРІЄНТУВАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ В СТРУКТУРІ ТЕОРЕТИЧНИХ
ДОСЛІДНИЦЬКИХ ПРОГРАМ

2019 року відділ історії та теорії соціології Інституту соціології Національної академії наук України, Київ завершив НДР, у ході виконання якої досліджувалося соціологічне метатеоретизування [1]. У підсумку очікувано констатувалося, що дотепер залишається недосяжною головна ціль

метатеоретизування у соціології – розроблення спільної для всіх соціологів загальної теорії, або метатеорії. Зауважувалося розгалужування власне самого метатеоретизування на позитивістську, герменевтичну, критичну, постмодерністську та феміністську перспективи.

Нездійсненність претензій метатеоретизування на конструювання загальної соціологічної теорії дає підстави оскаржувати продуктивність та доцільність цього дослідницького напрямку. Утім, вартими уваги тут є помірковані думки науковців, схильних до реалізму, а не до категоричного оптимізму чи песимізму в оцінках. Зокрема, йдеться про інтерпретацію соціологічного метатеоретизування згідно методології аналізу теоретичних дослідницьких програм Д.Бергера, М.Зелдича та Д.Вагнера [2]. Різні версії метатеоретизування тут трактуються як альтернативні орієнтувальні стратегії соціологічних досліджень.

Це трактування започаткував більше 40 років тому М.Зелдич, який надихався ідеями І.Лакатоша та Т.Куна [3]. Тоді йшлося про теоретичні стратегії як систематично взаємопов'язані поняття, директиви і стандарти, які мають метатеоретичну природу в тому сенсі, що диктують дослідникам як визначати проблеми, формулювати рішення проблем та оцінювати їх. Власне умовою існування стратегії вважалася її спроможність адекватно виконувати ці свої евристичні функції – пропонувати шляхи формулювання нових проблем для досліджень. Прикладами таких стратегій зазначалися структурно-функціоналізм, символічний інтеракціонізм, соціальний біхевіоризм, історичний матеріалізм, феноменологія та ін. Відтак соціологія визначалася як наука із мультистратегічним дослідницьким полем, де жодна стратегія не домінує.

У складі стратегій виокремлювалися: (1) визначення предмета соціології, (2) концептуалізації базової природи (феноменів) цього предмета, (3) уявлення про те, що в ньому є проблематичним, (4) директиви (приписи) дослідникам для формулювання будь-якого феномену, вибору проблем та концептуалізацій їх розв'язань, (5) цілі соціологічного дослідження, (6) методологічні пресупозиції (теорії пізнання та реальності), (7) методи (логіка) спостереження та умовиводу та (8) критерії оцінювання (ціннісні стандарти). Цінності та приписи в структурі будь-якої стратегії визначалися її ядром або стрижнем. Оскільки таке ядро (стрижень) стратегії за своєю природою є апріорно неемпіричним, воно вважалося стійким до емпіричного спростування.

Всі зауважені складники стратегії розглядалися як відносно незалежні один від одного. Кожен соціолог вимушений імпліцитно або експліцитно робити власний стратегічний вибір зазначених складників у своїх дослідженнях. Вказані обставини вможливають розщеплення наявних усталених стратегій на складники, комбінування й синтез складників цих різних стратегій та еkleктику синтезованих у такий спосіб нових стратегій.

Варіативність та чисельність теоретичних стратегій у соціології діагностувалася як криза останньої. Зазначались такі вияви кризи в мультистратегічному полі. *По-перше*, періодично відновлювані непримиренні конфлікти соціологів щодо різних складників стратегій. Для вирішення цих конфліктів недостатньо апеляції до будь-якого факту (міркування), бо вони є

фундаментальними диспуатами про цінності. Такі конфлікти не підлягають вирішенню через брак спільних передумов для міркувань про релевантність одних й тих самих фактів. По-друге, постійна заклопотаність дослідників не конкретними результатами досліджень, а дискусійними *grundfragen* (основними питаннями) або «Першими Принципами», що перманентно руйнуються. Відтак через відсутність спільної для всіх дослідників вихідної точки емпіричне дослідження є частіше вимушеним поверненням до підвалин, ніж вдосконаленням, розширенням, коригуванням, артикуляцією або якоюсь іншою модифікацією зробленого в минулому. По-третє, несумірність дослідницьких висновків, отриманих згідно різних теоретичних стратегій з відмінними поняттями, методами, параметрами та умовами релевантних досліджень. Такі висновки залишаються важко- або непорівнюваними фактами

Розщеплення стратегій визначалось ендемічним продуктом конфліктів між ними. Через це у мультистратегічному полі соціології зауважувалося переважання дивергенції стратегій над їх конвергенцією та злиттям. Відтак перспективи уніфікації соціологічної теорії 40 років тому оцінювалися вкрай мало ймовірними. Цей прогноз Зелдича, як і загалом наведена вище його прониклива інтерпретація метатеоретизування у соціології, видаються наразі напрочуд релевантними сучасній соціологічній теоретичній реальності. І це спонукає до поглибленого вивчення його творчого доробку та доробку інших розробників методології аналізу теоретичних дослідницьких програм.

ЛІТЕРАТУРА

Соціологічне метатеоретизування: історія та сучасність / За заг. ред. В.Резніка. – Київ: Інститут соціології Національної академії наук України, Київ, 2019. – 506 с.

3. Wagner D. G. Theoretical Research Programs / David G. Wagner // The Blackwell Encyclopedia of Sociology. Ed. by G. Ritzer. – Blackwell Publishing: Malden, MA et al., 2009. – Pp. 4984–4987.

4. Zelditch, M. Jr. Do Multiple Strategies Converge? / Morris Zelditch, Jr. // Society. 1979. – № 16 (July/August). – Pp. 25–30.

Наукове видання

**Проблеми розвитку соціологічної теорії:
Концептуальні стратегії дослідження соціальних наслідків
пандемії COVID-19**

Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції
(18–19 грудня 2020 року, м. Київ)

Редактори:

д.соц.н. Людмила Малес,
д.соц.н. Юрій Савельєв,
к.соц.н. Олексій Боровський,
к.соц.н. Ірина Набруско.

Адреса редакції, видавця: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 8.
Тел. (050) 411-66-51, (044) 22-99-539

Підписано до друку 28.01.2021 р.
Ум. др. арк. 8.43. Формат 60×84/16.
Наклад 100 прим. Папір офсетний. Зам. № 2801/2021-3
Свідоцтво ДК 5941 від 11.01.2018 р.

Видавництво «Наукова столиця»

ДРУК НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

www.science.org.ua